

Dones Referents
de **Reus**

2

**Històries de vida
de dones de l'àmbit
sanitari**

1852-2025

Dones que fan
SALUT

AJUNTAMENT DE REUS

Dones que fan salut

Històries de vida de dones de l'àmbit sanitari
1852-2025

Presentació: Acte institucional del Dia
Internacional de les Dones de 2026 al Saló
de Plens de l'Ajuntament de Reus.

Crèdits

Edita: Ajuntament de Reus.

AJUNTAMENT DE REUS

© **De les entrevistes i dels textos:** Paloma Pontón
Merino i Joana Zapata Pérez.

© **De les imatges:** S. Morris Produccions.

© **De la fotografia del capítol de Martina Castells
Ballespi:** Foto Alviach, Madrid | Família Castells
(procedent de la Galeria de Metges Catalans
del Col·legi de Metges de Barcelona).

© **De la fotografia del capítol de Pilar Sardà Auré:**
Família Sardà Auré.

Revisió de textos: Mireia Aragonès Riu.

Coordinació: Diana Vizán Aguado.

Maquetació i disseny: Dockset Comunicació, SL.

Impressió: Arts Gràfiques Rabassa, SA.

Dipòsit Legal: T 226-2026

Reus, 2026

Agraïments: Sara Fajula Colom, historiadora i
arxivera del Col·legi de Metges de Barcelona;
Montserrat Duch Plana, catedràtica d'Història
Contemporània a la Universitat Rovira i Virgili;
Pineda Vaquer Ferrando, historiadora i membre
del Centre d'Estudis Vila-secas Maria Elena
Maseras; Gisela Alcón Vidal, escriptora i catedràtica
de Llengua Anglesa al Departament d'Educació;
Diari Digital de la Universitat Rovira i Virgili; Facultat
de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat
Rovira i Virgili, Institut Català de la Salut; Casal de
les Dones de Reus; Hospital Universitari Sant Joan
de Reus; família Sardà Auré; Gloria López de María,
familiar de Martina Castells Ballespi; i cicle de
xerrades arRelats 2023 (Col·lectiu arRelats).

Índex

Sandra Guaita Esteruelas	3
Anabel Martínez Serrano	5
Dones que fan salut	7
Martina Castells Ballespi	12
Aurèlia Moreno Castillo	18
Rosa Maria Espax Alberich	24
Pilar Sardà Auré	30
Rosa Solà Alberich	36
Rosa Maria Montaña Serres	42
Maria Briansó Florencio	48
Agustina Sirgo Rodríguez	54
Isabel Méndez Marín	60
Mònica Bulló Bonet	66
Gisela Mimbrero Garcia	72
Hi sou totes!	78

Dones que transformen l'àmbit sanitari a Reus

Amb el títol *Dones que fan salut*, aquest segon volum de la col·lecció "Dones Referents de Reus" ens facilita continuar avançant en l'objectiu de reconèixer i fer visibles les dones que han contribuït i contribueixen al progrés social de la nostra ciutat.

El sistema sanitari és un dels pilars de la nostra societat i una peça clau per al benestar individual i la cohesió de la comunitat. A més, fomenta la recerca, la innovació i la ciència, camps on les dones han tingut un paper fonamental que, massa sovint, ha estat invisibilitzat o poc valorat.

Dones que fan salut recull la trajectòria d'onze dones molt diverses que han fet aportacions significades, i sovint poc conegudes, des de l'any 1852 fins a l'any 2025, en l'àmbit de la salut de Reus: Martina Castells Ballespí, Aurèlia Moreno Castillo, Rosa Maria Espax Alberich, Pilar Sardà Auré, Rosa Solà Alberich, Rosa Maria Montaña Serres, Maria Briansó Florencio, Agustina Sirgo Rodríguez, Isabel Méndez Marín, Mònica Bulló Bonet i Gisela Mimbrero Garcia.

Reconeixer aquestes trajectòries és lligar el passat amb el present i apostar pel futur. És traçar una línia contínua a favor de la igualtat de gènere, amb un avenç constant des de la recuperació de la democràcia, tot i les dificultats i interrupcions viscudes en el passat.

Aquest reconeixement impulsa vocacions científiques i ajuda a trencar les barreres i els sostres de vidre que encara avui persisteixen. Connecta l'energia de les dones que van exercir en el passat —el llegat de les quals continua ben viu— amb les professionals del present i les generacions futures.

Des de l'Ajuntament de Reus assumim el compromís de continuar impulsant polítiques públiques que promoguin la igualtat d'oportunitats, el talent femení i la recerca amb impacte social. Fer visibles les dones dedicades a l'atenció i la investigació mèdiques és just i necessari per construir una ciutat més saludable, innovadora i igualitària.

Així doncs, aquest volum és un pas més cap a una ciutat que té cura del benestar de la ciutadania, aposta per la ciència i avança amb una mirada feminista i transformadora.

Sandra Guaita Esteruelas

Alcaldessa de Reus

Dones que curen i inspiren

Oi que és emocionant tenir a les mans el segon volum de la col·lecció “Dones Referents de Reus”? D'aquesta manera, fem un pas més en la difusió de les trajectòries de dones destacades de la ciutat.

En aquesta ocasió, el llibret que teniu a les mans està dedicat a professionals de l'àmbit de la salut de Reus i escrit per dues dones també referents, vinculades als departaments d'Història i Història de l'Art i d'Estudis de Comunicació de la Universitat Rovira i Virgili: Paloma Pontón Merino, sociòloga, i Joana Zapata Pérez, periodista.

Amb l'edició d'aquest segon volum de la col·lecció ens mantenim fermes en el nostre compromís de fer un reconeixement a les dones referents de Reus en format paper i digital, més enllà del merescut homenatge rebut al Saló de Plens de

l'Ajuntament de Reus amb motiu del Dia Internacional de les Dones, perquè perduri en el temps i tothom el pugui llegir.

De quina manera va sorgir la idea de retre homenatge a les onze dones d'aquest volum? Tot va començar a l'inici d'aquest mandat, quan una altra dona referent, la Reusenca de Lletres Gisela Alcón Vidal, filòloga, escriptora i professora, es va adreçar al Casal de les Dones per demanar-nos si podríem donar a conèixer a la ciutadania Martina Castells Ballespí, la primera dona que es va doctorar en Medicina a l'Estat espanyol i que va exercir, encara que només ho va poder fer durant pocs mesos, a Reus —una vegada més, ciutat capdavantera—.

Com que, per sort, hi ha moltes dones extraordinàries a la ciutat, és impossible destacar-les totes. Per això, aquest escrit vol ser un homenatge a totes les dones de l'àmbit de la salut, un sector molt feminitzat, igual que l'àmbit acadèmic, amb dones al capdavant com l'actual degana de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili, Fàtima Sabench Pereferrier.

Així, per exemple, encara recordo la professionalitat i la sensibilitat amb què Agustina Sirgo Rodríguez, psicòloga clínica i coordinadora de la Unitat de Psicooncologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, va tractar la meua mare i la meua família en una de les etapes més tristes de la nostra vida.

Estic segura que la majoria de les persones que llegireu aquest llibret també heu estat acompanyades, o ho estareu en algun moment de la vostra vida, per dones que curen i inspiren.

Anabel Martínez Serrano

Tinenta d'alcaldessa de l'Àrea de Serveis a les Persones i Drets Socials i regidora delegada d'Habitatge de l'Ajuntament de Reus

Dones que fan salut

La història de la medicina i de les professions sanitàries ha estat marcada durant segles per una presència femenina sovint invisible. Des dels inicis, malgrat que les dones han tingut un paper central en la cura, aquest rol ha estat sistemàticament invisibilitzat i menystingut. Les figures femenines representades en les venus prehistòriques, com ara la Venus de Willendorf o la Venus de Gavà, simbolitzen la maternitat i la fertilitat, i ens mostren una relació ancestral entre les dones i el sosteniment de la vida, la cura i la salut. Si ens endinsem en les civilitzacions antigues, trobem que les dones s'han vinculat amb la medicina a través de deïtats i pràctiques sanitàries: des de Mesopotàmia amb Ubartum, fins a l'antic Egipte amb Peseshet, passant per Grècia, amb Metrodora o Agnòdice. Totes elles desenvolupaven coneixements mèdics que anaven des de la ginecologia fins a la cirurgia, sovint desafiant prohibicions i normes socials que limitaven el seu accés a l'educació formal.

Durant l'Edat Mitjana i, més endavant, a l'Edat Moderna, les dones van continuar contribuint al coneixement i la pràctica mèdica, encara que en moltes ocasions ho fessin des de la discreció dels convents, com Hildegarda de Bingen; o exercint oficis reservats exclusivament per a les dones, com les llevadores, entre les quals, Bonanada, que va treballar per a monarques i famílies nobles de la Corona d'Aragó; o Trotula de Ruggiero, metgessa de l'Escola de Salern, autora del manual referent *Passionibus Mulierum Curandorum* (Tractament de les malalties de les dones) i pionera en l'estudi del dolor durant el part. Més tard, entre finals del segle XIX i principis del XX, figures com Florence Nightingale, al Regne Unit, o Dolors Aleu Riera, Maria Elena Maseras Ribera o Martina Castells Ballespí, pioneres a l'Estat espanyol, van obrir les portes de l'educació mèdica i la professionalització sanitària a les dones, demostrant que el talent femení podia transformar la medicina i la societat. Aquest recorregut històric mostra que cada avenç contemporani, des de la recerca biomèdica fins a la docència i la pràctica clínica, se sosté sobre una llarga cadena de dones que van desafiar estereotips, obstacles legals i culturals, i que avui continuen inspirant noves generacions.

A Reus, hem recollit entrevistes amb dones referents en l'àmbit de la salut amb l'objectiu de visibilitzar les seves trajectòries i la seva feina quotidiana, i aportar un relat que connecti història, experiència i inspiració. Les entrevistes que presentem, fetes durant la tardor de l'any 2025, són només una petita mostra del talent femení que ha marcat i continua marcant la salut a la ciutat. Entre elles, trobareu dones que destaquen en els àmbits de la recerca aplicada i la docència, com les doctores Mònica Bulló Bonet, directora del grup de

“

La història de la medicina i de les professions sanitàries ha estat marcada durant segles per una presència femenina sovint invisible.

recerca Nutrició i Salut Metabòlica de la Universitat Rovira i Virgili; o Rosa Solà Alberich, també investigadora i docent, i cap clínica del Servei de Medicina Interna de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus (ara, recentment jubilada), que ha estat guardonada amb la Medalla al Treball President Macià de la Generalitat de Catalunya. També en trobareu d'altres que testimonien la pràctica professional als centres de salut, com Gisela Mimbrero Garcia, infermera pediàtrica i líder clínica de l'Equip d'Atenció Primària-Centre d'Atenció Primària (EAP-CAP); Isabel Méndez Marín, coordinadora clínica del Servei d'Oftalmologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus i primera dona que accedeix a la presidència de la Junta Facultativa de l'hospital; o Agustina Sirgo Rodríguez, psicòloga clínica i coordinadora de la Unitat de Psicooncologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus.

Aquest recull també homenatja professionals que ja no exerceixen però que han deixat una empremta indiscutible, com ara la radiòloga Maria Rosa Espax Alberich, la pediatra Aurèlia Moreno Castillo, la infermera Maria Briansó Florencio, o Rosa Maria Montaña Serres, treballadora social. A més, hi trobareu figures històriques com Martina Castells Ballespí, una de les primeres dones de l'Estat espanyol a trepitjar la

universitat i la primera a doctorar-se en Medicina, o Pilar Sardà Auré, metgessa especialista en medicina interna, i primera dona a ocupar el càrrec de directora del Servei de Medicina Interna de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus.

Amb totes elles hem conversat sobre les seves trajectòries, sobre les motivacions per emprendre camins professionals vinculats a la salut; hem parlat dels seus inicis a les facultats, de les primeres feines, de la conciliació de les seves carreres amb les vides personals i familiars, i sobre com veuen el futur per a la pròxima generació de joves que tot just comencen en aquest sector. Ens emportem hores de conversa, moments emotius i sensibles, també anècdotes i complicitats. Sobretot, però, ens enduem la imatge de dones vitals i profundament inspiradores. Confiem haver sabut transmetre aquesta visió positiva i feliç en la síntesi de les seves entrevistes.

Totes les històries de vida que llegireu prenen una rellevància especial si considerem el context actual de l'estructura laboral del sistema de salut: tot i que les dones representen més del 80% de les plantilles d'infermeria i més del 60% dels metges en actiu, només un percentatge molt menor arriba a ocupar càrrecs de lideratge i presa de decisions. Dades recents, com les presentades per la Societat Espanyola de Directius de la Salut i la Societat Catalana de Gestió Sanitària, en els seus informes ens mostren que només el 30% dels càrrecs de direcció dels hospitals públics, el 24% dels deganats de les facultats de Medicina i el 15% de les presidències dels col·legis professionals són dones. Aquest fenomen, conegut com a sostre de vidre, reflecteix la persistència de desigualtats i barreres estructurals que dificulten l'accés a llocs de decisió. I tot això, sense perdre de vista que en els últims anys la de-

manda per entrar a graus universitaris de la branca de ciències de la salut s'ha feminitzat encara més. De fet, el curs passat, gairebé quatre de cada deu noies que van fer la preinscripció universitària a Catalunya van demanar cursar-ne un en primera opció, un percentatge sis punts més alt que el de fa cinc anys.

Donar veu a totes aquestes dones que llegireu, que han fet i fan salut, és una manera de preservar la memòria, inspirar noves generacions i evidenciar que darrere de cada història hi ha xarxa, voluntat, vocació i compromís. Aquest recull no és només per reconèixer mèrits, sinó que pretén ser una invitació a conèixer dones professionals, des d'un lloc íntim i personal, i copsar com desenvolupen les seves feines en un àmbit clau per a la societat, aportant presència, cura, atenció i rigor. En un sentit més ampli, també aspira a obrir un espai de reflexió sobre la necessitat de continuar treballant per una sanitat —i, en general, una societat— més justa, inclusiva i igualitària. ●

Martina Castells Ballespí

Lleida, 1852 – Reus, 1884

Pediatra. Primera dona a obtenir el títol de doctora en Medicina a l'Estat espanyol.

Martina Castells Ballespí formava part d'una llarga nissaga de metges lleidatans i va créixer envoltada de llibres i converses científiques que li van despertar una vocació gairebé impossible per a les dones del seu temps. És una de les pioneres de l'Estat espanyol a accedir a la universitat a finals del segle XIX, i la seva trajectòria està lligada a dues altres dones que també van obrir camí: Maria Elena Maseras i Dolors Aleu. Malgrat viure poc més de trenta anys, Castells va demostrar, sense saber-ho, que la vocació i el talent no entenen de gènere ni de temps.

Martina Castells va néixer a Lleida l'any 1852 en el si d'una família estretament vinculada a la medicina. El seu pare, Martí Castells Melcior, era metge, i també els seus germans Frederic, Hermini i Rossend, fet que li va permetre, des de ben jove, familiaritzar-se amb el món científic i sanitari. Quan tenia vuit anys va haver d'interrompre els estudis i traslladar-se a casa d'uns oncles a Zumaia per recuperar-se d'una oftàlmia; allà, en poques setmanes va aprendre basc. Posteriorment, va patir una corea, un trastorn del moviment que provoca moviments involuntaris, ràpids i irregulars. Durant aquest temps, va canalitzar la seva energia i sensibilitat en la poesia, tot desenvolupant una expressió creativa que reflectia el seu món interior.

Tal com explica Sara Fajula, arxivera del Col·legi de Metges de Barcelona, les primeres dones universitàries van començar a estudiar en una època en què es creia que l'activitat intel·lectual excessiva —sobretot el desenvolupament del cervell— podia afectar el que es considerava el seu òrgan més important: l'úter. A finals del segle XIX, es pensava que la personalitat de la dona la regia l'úter, i no el cervell.

De fet, quan Martina Castells va decidir estudiar Medicina, no existia cap marc legal que permetés o prohibís explícitament l'accés de les dones a la universitat. “Era una cosa tan estranya, tan extemporània, tan unimaginable, que tot passava per demanar permís al rector de la universitat per poder anar a classe. I el rector, si era més o menys il·lustrat, progressista o liberal en el sentit pur del terme, potser hi era favorable”, explica Montserrat Duch, catedràtica d'Història Contemporània de la Universitat Rovira i Virgili. Aquesta possibilitat, simplement, no s'havia contemplat, i aquest buit legal va permetre

que dones com ara Castells, Maseras i Aleu s'atrevisssin a fer el pas.

Martina Castells va ingressar a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona l'any 1877, en un moment en què la presència de dones a les aules era considerada una veritable anomalia. Les condicions d'estudi eren molt restrictives: no podien seure amb la resta d'alumnes homes i, sovint, havien d'assistir a classe separades o al costat del professor. Duch apunta que, en el cas d'aquestes primeres universitàries, “el conserge les acompanyava fins a l'aula i s'asseien en una taula annexa al professor, que tenia un rol de protecció”. En alguns casos, se'ls impedia directament entrar a classe.

Castells va completar els estudis de Medicina en quatre cursos acadèmics el 1881, amb un expedient admirable: catorze excel·lents, setze notables i vuit premis extraordinaris. Un cop acabada la carrera, va topiar amb un nou obstacle: no se li permetia presentar-se a l'examen de llicenciatura, imprescindible per poder exercir la medicina. La situació va arribar a les Corts espanyoles, que van reconèixer que no existia cap normativa clara al respecte.

Finalment, el Reial decret de 1882 va autoritzar de manera excepcional que tres dones —Maseras, Aleu i Castells— poguessin presentar-se a l'examen de llicenciatura. La norma, però, deixava clar que es tractava d'una excepció i que no obria la porta a la resta de dones. La historiadora Pineda Vaquer, membre del Centre d'Estudis Vila-secas Maria Elena Maseras, ho descriu com la “síndrome de la Barrufeta”: “Et deixem estar aquí, però sempre que entenguis que ets una excepció; que la resta de dones no et prenguin com un exemple, perquè això que has fet tu no ho aconseguiran les

altres”. Martina Castells va superar l’examen aquell mateix any i, posteriorment, va obtenir també el doctorat, convertint-se en la primera dona doctorada en Medicina de tot l’Estat espanyol.

“

Soc entusiasta de l’educació de la dona, perquè comparteixo que d’aquesta depèn l’educació del nen.

El 9 d’octubre de 1882, Martina Castells va defensar la seva tesi doctoral a Madrid, sota la presidència del degà Juan de Madoz. Com a mostra del caràcter excepcional del moment, el tribunal va decidir suprimir l’acte protocol·lari d’abraçar la nova doctora pel fet que era una dona, un gest que evidenciava fins a quin punt la seva presència continuava trencant esquemes. Amb el títol *Educación física, intelectual y moral que debe darse a la mujer para que contribuya en grado máximo a la perfección y la dicha de la humanidad*, la tesi defensava l’educació de la dona com a eina de progrés tant individual com col·lectiu. Tal com recollien els diaris de l’època, Castells hi reivindicava el paper de la dona al llarg de la història i la seva contribució essencial a la felicitat pròpia i a la de tota la humanitat: “Soc entusiasta de l’educació de la dona, perquè comparteixo que d’aquesta depèn l’educació del nen, que més tard esdevindrà home, i que, per tant, la dona contribueix a la felicitat de tota la societat”.¹

Seguint el consell del seu padrí de tesi, Josep de Letamendi, va orientar la seva carrera cap a la pediatria, encara que només

durant un període molt breu. El 17 de març de 1883 es va casar amb Antoni Constantí, metge militar de l’Institut Pere Mata, i es va traslladar a Reus, on acabava d’iniciar la seva pràctica professional. Malauradament, la seva prometedora trajectòria es va truncar poc temps després: el 21 de gener de 1884, mentre estava embarassada, va morir a causa d’una nefritis, amb només 31 anys.

Sense pretendre-ho, Martina Castells —juntament amb les seves contemporànies— va demostrar que les dones podien estudiar Medicina, investigar i obtenir el doctorat amb la mateixa exigència i rigor que els homes. El seu exemple obrí un camí que, tot i que no es normalitzaria fins al 1910, ja assenyalava el futur. El 2025, més de 130.000 dones van matricular-se a les universitats catalanes. ●

¹ *La madre y el niño*. Núm. 3, febrer 1884.

Aurèlia Moreno Castillo

Pediatra. Vinculada a l'Institut de Puericultura Doctor Frias, conegut popularment com la Gota de Llet, i a la xarxa de centres públics i en consulta privada a Reus.

Aurèlia Moreno Castillo és una de les figures històriques de la pediatria a Reus durant la segona meitat del segle XX. Nascuda a Oxford en el si d'una família d'exiliats republicans, va passar la seva infància a Anglaterra, on va viure de primera mà els impactes de la Segona Guerra Mundial. Neta i filla de dones pioneres, és mare de sis fills i ha dedicat tota la seva vida a la cura de la infància.

LAurèlia és una dona menuda, però amb una presència que omple la sala: els ulls vius i la seva expressió enèrgica reflecteixen una vitalitat que sembla desafiar els seus 89 anys. Conserva una memòria precisa: “Jo tenia vuit anys quan van caure les bombes d’Hiroshima i Nagasaki”. Nascuda a Oxford l’any 1937, va venir al món en el context de l’exili dels seus pares, que havien fugit de la Guerra Civil espanyola. El seu pare, Enrique Moreno Baéz, era catedràtic de Llengua i Literatura Espanyoles, i la seva mare, Rosa Castillo Cofiño, doctora en Lletres; tots dos eren intel·lectuals vinculats al Centro de Estudios Históricos de Madrid. De fet, va créixer envoltada de dones avançades al seu temps. L’àvia materna, Aurèlia Castillo Cofiño, “va formar part de la primera promoció de telegrafistes dones, i per això em van posar aquest nom”, apunta. Un nom que li escau perfectament, i que ha portat sempre amb orgull, evocant l’esperit pioner de les dones que l’han precedida.

La seva infància a Anglaterra, on el seu pare havia succeït a Dámaso Alonso com a lector d’espanyol a la Universitat d’Oxford, va quedar marcada pels estralls de la guerra: “Me’n recordo perfectament. Però els nens ho vèiem com una cosa normal. Pensava: si és normal que els avions tirin bombes...”. Recorda refugis improvisats, lliteres metàl·liques i la claustrofòbia, que mai l’ha abandonada.

Als tretze anys, el retorn a l’Espanya franquista va ser un autèntic xoc cultural i emocional. Explica que quan van arribar de Londres l’any 1950, “tot semblava un desastre”. Madrid li va resultar un món completament diferent: tramvies desbordats, carrers marcats per la pobresa i escoles on l’educació es reduïa a memoritzar sense comprendre. “A Anglaterra et feien

pensar; aquí només calia recitar la lliçó sense entendre-la”, diu amb sorpresa.

Malgrat aquestes dificultats, des de molt jove ja tenia clar què volia fer: “Quan la meva mare va tornar de la clínica amb la cinquena nena, vaig decidir que dedicaria la meva vida a la infància”. Recorda com el mossèn li va advertir que la pediatria “no era carrera per a una dona”. Tot i això, i amb el suport del seu pare, va estudiar Medicina a la Universitat de Santiago de Compostel·la a mitjans dels anys cinquanta, en una promoció —la de 1961— en què es van llicenciar dues dones i vuitanta homes. A l’aula, les noies seien a primera fila, mentre que fora regnava la indiferència i el masclisme. Però ella continuava endavant, estudiant amb constància i determinació, convençuda del seu propòsit.

“

*Cal escoltar sempre la mare perquè
si diu que alguna cosa no va bé,
gairebé sempre té raó.*

Durant els anys universitaris va conèixer qui seria el seu marit, el psiquiatre reusenc Francisco Moragas. Junts van marxar a Anglaterra per treballar al Royal Eastern Counties Hospital, un centre de salut mental a Colchester. “M’hauria quedat a viure allà. Encara avui, quan hi torno, tinc la sensació que torno a casa”, reconeix. Però la vida els va portar a Reus el 1965, on va fer-se un lloc en el món de la pediatria a la Gota de Llet. “No cobrava, però em deixaven la consulta”, diu satisfeta. La Gota

de Llet, vinculada a l'Institut de Puericultura del doctor Frias al carrer Ample de Reus, era un consultori gratuït per a la infància.

L'Aurèlia va tenir sis fills, i conciliar la vida familiar amb la professió no sempre era fàcil. Recorda com feia visites domiciliàries amb els nens al cotxe: "Els comprava patates fregides i me'ls enduia amb mi". Tot i les dificultats, va exercir com a pediatra a Reus durant dècades, tant en la xarxa de centres públics com en consulta privada, fins als 75 anys. "M'agradava la feina", assegura, però el que més valorava era el vincle amb les famílies: "Moltes mares encara em diuen: vostè era la meva pediatra quan era petita. No us podeu imaginar quina il·lusió fa". La seva manera d'entendre la pediatria és senzilla i directa: "Cal escoltar sempre la mare perquè si diu que alguna cosa no va bé, gairebé sempre té raó". Ser mare, afegeix, la va fer encara millor metgessa: "Quan tens fills, tot es veu diferent".

A més de la pràctica clínica, l'Aurèlia també es va dedicar a la recerca acadèmica. Amb els fills ja grans, va doctorar-se amb una tesi sobre el desenvolupament puberal i el rendiment escolar, demostrant que mai va deixar d'aprendre. Ja jubilada, va continuar implicada en causes socials, treballant en la prevenció del maltractament infantil i col·laborant amb una ONG al Senegal durant quatre estius. El reconeixement institucional, tot i arribar tard, va ser significatiu: el Col·legi de Metges de Madrid li va atorgar un premi a la trajectòria, i recentment també l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Reus. "És bonic sentir-te reconeguda. Et permet saber qui has estat", reflexiona amb serenitat.

Quan pensa en les dones joves que avui volen fer pediatria, el seu primer consell és directe i sincer: "Primer, que eduquin

el marit". I el segon, innegociable: "Si no t'agraden els nens i les mares, no ho facis. Has d'escoltar, mirar i entendre". La trajectòria de l'Aurèlia Moreno demostra que acompanyar la infància i la maternitat amb cura i atenció és una de les formes més poderoses de transformar el món. ●

Rosa Maria Espax Alberich

Radiòloga. Vinculada al Servei de Radiodiagnòstic de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, al Servei de Radiodiagnòstic del CAP Sant Pere de Reus i al Centre Mèdic Reus.

Rosa Maria Espax Alberich és radiòloga. A la dècada dels vuitanta va posar en marxa, a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, el primer servei d'ecografies pediàtriques del territori, i hi va liderar també la implantació del TAC. D'aquesta manera, va contribuir decisivament a la modernització del diagnòstic per la imatge i va consolidar una aportació pionera a la radiologia, especialment en l'àmbit infantil. Una autèntica pionera.

A primer cop d'ull, Rosa Maria Espax és d'aquelles persones que et conviden a un somriure constant. Enèrgica, vital i directa, adverteix de seguida: “Si us sembla que la meua entrevista no encaixa amb el llibre o no és prou interessant i no l'incloeu, que sapigueu que no m'enfadaré”. Li assegurem taxativament que totes les dones que apareixen en aquesta publicació —i les que no, també— tenen històries i experiències valuoses per compartir. La seva, sens dubte, ho és: la trajectòria de la Rosa Maria combina vocació, formació continuada, superació i dedicació familiar.

Des de ben jove, malgrat no tenir antecedents familiars en l'àmbit sanitari i la reticència inicial del seu pare —“sempre patiràs”, l'advertia—, va sentir una crida cap a la ciència i la cura de les persones. Del seu pas per l'Institut Gaudí de Reus i dels dubtes a l'hora de triar entre Física o Medicina, en recorda el consell de la professora de Ciències Naturals, Esmeralda, que ho va tenir clar ràpidament: “*¿Cómo vas a hacer tú física, mujer? Tienes que hacer Medicina, que te dará mucha más satisfacción porque te sentirás muy útil*”. I fins avui.

Això sí, reconeix que els inicis a la Universitat de Barcelona l'any 1963 van ser durs, ja que eren “més de dues mil persones a primer”. De fet, subratlla que una companya de Reus “va perdre les sabates de tantes empentes que hi havia per entrar a classe”. A més, l'assignatura d'Anatomia era extremadament exigent. Per sort, a segon va arribar un nou catedràtic que va ser “una revolució”, de tan bé que explicava. Més endavant, amb dues amigues, feien torns per elaborar uns apunts de l'assignatura de Quirúrgica, que fotocopiaven amb ciclostil i venien als companys dins un Seat 600 (el cotxe de moda!).

En acabar la carrera, marxa amb el seu marit —hematòleg— a fer de metges de medicina rural a Sant Feliu de Codines; hi estan poc més d'un any. Allà neix el seu primer fill, i d'allà, cap a Barcelona de nou. L'any 1973 inicia la seva especialitat en Pediatria a l'Hospital Vall d'Hebron, a l'Escola Professional del doctor Àngel Ballabriga, on comença a consolidar els fonaments de la seva vocació per l'atenció i cura dels infants. Dos anys més tard, el 1975, obté una plaça de resident en Radiologia Pediàtrica al mateix centre, treballant sota la direcció del doctor Xavier Lucaya Layret, i aprofundeix en les tècniques diagnòstiques més innovadores de l'època. “A ell li dec tota la meua formació mèdica i la manera d'analitzar el malalt. També la manera de relacionar la radiologia amb la clínica. Perquè ser radiòleg no és fer fotos”, puntualitza.

“

Com a dona, és un esforç personal molt gran, però jo no ho he sabut fer d'una altra manera.

El 1978 accedeix al càrrec de metge adjunt al Servei de Radiologia de l'Hospital Joan XXIII de Tarragona i, tres anys més tard, el 1981, s'incorpora com a metge adjunt del Servei de Radiologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, on continua desenvolupant la seva carrera amb una combinació de clínica, docència i innovació. El 1983 completa un curs oficial de la Societat Espanyola de Radiologia Mèdica (SERAM) a Madrid amb el qual obté el títol oficial en Ecografia, i aplica els

coneixements adquirits per posar en marxa, a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, un servei d'ecografies corporals, pediàtriques, cerebrals i de parts toves, tot consolidant la seva aportació pionera a la radiologia infantil a la regió. En aquell moment, ja és mare de tres fills.

No cal dir que la formació de la Rosa Maria va ser constant i internacional. Va assistir a cursos d'ecografia pediàtrica a Barcelona i Madrid, i va tenir l'oportunitat de viatjar a l'Hospital Lapeyronie de Montpelier per aprendre amb especialistes de prestigi. Aquesta dedicació la va portar a liderar la implantació del TAC a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, tot contribuint a modernitzar els serveis mèdics de la Catalunya sud.

L'any 1998, Rosa Maria Espax accedeix a la plaça de cap clínic del Servei de Radiodiagnòstic de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, assumint responsabilitats de lideratge i gestió del servei. Set anys més tard, el 2005, obté la plaça en propietat de metge adjunt al Servei de Radiodiagnòstic del CAP Sant Pere de Reus, consolidant així la seva trajectòria professional a la ciutat. També exerceix a la sanitat privada al Centre Mèdic del carrer de Sant Joan de Reus. Finalment, el 2010, es jubila.

Més enllà de l'atenció als pacients, Rosa Maria va dedicar una part essencial de la seva carrera a formar noves generacions de professionals. Companys i residents la recorden com una mestra exigent i generosa, un referent indiscutible dins del servei de radiologia.

Mare de tres fills, va organitzar la seva vida amb una gran disciplina, combinant la maternitat amb llargues jornades de formació i d'atenció clínica. "Com a dona, és un esforç perso-

nal molt gran, però jo no ho he sabut fer d'una altra manera", explica. Amb el pas del temps, però, afirma que "els esforços són una satisfacció" i reconeix, amb serenor, que avui en dia dorm ben tranquil·la.

Per acabar l'entrevista, li preguntem per una figura de referència. No dubta ni un instant: "La mare". Engràcia Alberich, modista de Reus. Per un moment, la veu se li trenca, com si el record pesés més que les paraules. La descriu com una dona tenaç, incansable en la feina. I així, gairebé sense adonar-nos-en, el relat torna allà on tot comença: als orígens. Com sempre. ●

Pilar Sardà Auré

Reus, 1946 – 2016

**Metgessa especialista en Medicina Interna.
Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus
i a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de
la Universitat Rovira i Virgili.**

La doctora Pilar Sardà Auré va ser una figura clau en la transformació de la medicina interna i de l'Hospital Sant Joan de Reus durant les darreres dècades del segle XX. Metgessa, docent, investigadora i activista social, va ser la primera dona a dirigir el Servei de Medicina Interna de l'hospital i una defensora infatigable de la sanitat pública, del rigor professional i de la medicina entesa com un compromís ètic amb les persones. Autèntica, exigent i profundament lliure, no va deixar mai indiferent ningú.

Pilar Sardà va néixer a Reus l'any 1946 i va cursar els estudis de primària i batxillerat al Col·legi de la Presentació. Ja des de ben jove va destacar per la seva capacitat intel·lectual, la constància i una manera de fer poc convencional. A l'escola, quan encara no era habitual, va avançar cursos i va mostrar una facilitat extraordinària per a l'estudi, però també un caràcter independent que la va acompanyar tota la vida.

Es va llicenciar en Medicina a la Universitat de Barcelona l'any 1971. Durant els anys de carrera va compaginar els estudis amb classes particulars per poder fer front a les despeses de la universitat i amb pràctiques com a interna a l'Hospital Clínic de Barcelona. Aquells anys, marcats encara per la dictadura franquista, també van ser d'una implicació política i social intensa: va formar part del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona i va viure de prop la repressió policial contra el moviment estudiantil.

En acabar la carrera, lluny de seguir un camí còmode, va decidir marxar al Regne Unit. Tenia 25 anys i un domini limitat de l'idioma, però una curiositat inesgotable. Durant cinc anys va treballar en diversos hospitals del sistema públic de salut del Regne Unit, on es va formar en medicina interna i va conèixer un sistema sanitari molt diferent del que existia a l'Estat espanyol. Aquella etapa va marcar profundament la seva manera d'entendre la medicina: l'observació acurada del pacient, la importància de la semiologia, el treball en equip i una organització rigorosa dels serveis sanitaris.

L'any 1976 va tornar a Reus per decisió pròpia, en un moment en què hauria pogut quedar-se a Londres o instal·lar-se a Barcelona. Ho va fer perquè estimava la ciutat i perquè creia

que l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus tenia un enorme potencial de transformació. Quan hi va arribar, l'hospital es trobava en una situació limitada, amb estructures antiquades i una pràctica mèdica molt fragmentada. La Pilar va formar part d'un grup de professionals que, a finals dels anys setanta i inicis dels vuitanta, van impulsar una reforma profunda del centre, tant des del punt de vista assistencial com organitzatiu.

“

Autèntica, perseverant i compromesa, va demostrar que fer bé la feina pot transformar una institució i una ciutat sencera.

Especialista en medicina interna des de 1978, va destacar aviat per la seva exigència professional i per una manera de treballar metòdica i rigorosa. Va introduir tècniques d'exploració clínica apreses al Regne Unit, va insistir en la importància de l'examen físic exhaustiu i va defensar una medicina basada en el coneixement profund del pacient, més enllà de la tecnologia. Una de les seves grans aportacions va ser l'impuls a la unificació de les històries clíniques i la creació d'un arxiu central, un pas clau per passar d'una medicina individualista a una medicina d'equip, compartida i coordinada.

La seva carrera acadèmica també va anar creixent i es va consolidar. Es va doctorar l'any 1993 a la Universitat de Barcelona i el 1994 va obtenir la plaça de professora titular de Medicina de la Universitat Rovira i Virgili. Va exercir la do-

cència fins a la seva jubilació, l'any 2011, i posteriorment com a professora emèrita.

Investigadora activa, va formar part de la Unitat de Recerca de Lípids i Arterioesclerosi de la Universitat Rovira i Virgili, així com d'altres grups de recerca, i va publicar diversos treballs en revistes científiques internacionals d'impacte. També va ser membre de la junta de govern de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, en un moment en què la presència femenina en aquests espais era encara molt minoritària.

L'any 2006 va esdevenir la primera dona directora del Servei de Medicina Interna de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, càrrec que va ocupar fins a la jubilació. Ho va fer amb un lideratge basat en el treball constant, la coherència i el respecte per als equips. Va defensar sempre la sanitat pública com un dret col·lectiu i hi va dedicar una quantitat ingent d'hores, sovint de manera altruista.

Més enllà de l'hospital i la universitat, la Pilar Sardà va ser una dona profundament compromesa amb la societat. Feminista convençuda, va participar activament en la lluita clandestina pels drets de les dones durant els anys setanta; en l'organització de les Primeres Jornades Catalanes de la Dona —celebrades del 27 al 30 de maig de 1976 al Paranimf de la Universitat de Barcelona—; i en iniciatives de planificació familiar quan els anticonceptius encara eren prohibits, posant els seus coneixements mèdics al servei de l'empoderament femení.

La cooperació internacional va ser una altra de les seves grans passions. Va col·laborar amb projectes solidaris al Brasil, Moçambic i altres països, sempre amb una idea molt clara:

aplicar la bona medicina amb pocs recursos, formar estudiants i deixar estructures útils.

A la vida personal, era “el pal de paller de la família”, una dona amb una enorme capacitat de cuidar, d'unir i d'ensenyar. Amant de la música i l'astronomia, va començar a tocar la flauta travessera i el clarinet un cop jubilada, i passava hores observant el cel amb el telescopi.

La Pilar Sardà va morir l'any 2016, de manera sobtada. El seu llegat, però, continua viu tant a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus com a la Universitat, en generacions de professionals formats amb el seu mestratge i en totes les persones que la van conèixer. Autèntica, perseverant i compromesa, va demostrar que fer bé la feina pot transformar una institució i una ciutat sencera. ●

Rosa Solà Alberich

Metgessa especialista en Medicina Interna i investigadora. Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus i a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili.

“

*No cal que et discriminin;
és que no et veuen.*

Internista, investigadora, docent universitària i mare de dos fills, Rosa Solà Alberich és una de les figures clau de la medicina contemporània al Camp de Tarragona. Catedràtica emèrita de Medicina, ha construït una trajectòria basada en l'assistència clínica, la recerca i la docència. Reconeguda amb premis d'abast nacional i internacional, és membre de diverses societats científiques i ha destacat sobretot pels seus treballs en alimentació, metabolisme lipídic i arterioesclerosi.

Amb la Rosa Solà ens trobem a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili, a Reus. Ens rep al seu despatx, al voltant d'una d'aquelles taules grans pensades per a reunions nombroses. De seguida ens diu que és nascuda a l'Aleixar. Està jubilada, però no ho sembla gens. La vocació mèdica li va aparèixer ben aviat: “Era molt petita i ja volia ser metge”. Entendre el perquè de les coses, posar nom als símptomes i trobar respostes li semblava —ja aleshores— un repte apassionant.

En un context en què estudiar Medicina no era habitual —i encara menys per a una dona fora de Barcelona—, el suport familiar va ser determinant. El pare ho tenia clar: “Si aquesta xiqueta vol estudiar, deixa-la estudiar”. I així, gairebé sense més discussió, el camí la va portar cap a la Universitat Autònoma de Barcelona, vinculada a l'Hospital Vall d'Hebron. Recorda que, a l'estiu, a partir de tercer, juntament amb altres companys i companyes, feien pràctiques a Reus. Des d'aleshores, entendre la medicina des de l'observació acurada, el criteri clínic i el contacte humà amb el pacient ha estat el pal de paller de la seva carrera. Té un currículum extensíssim: és autora de més de 200 publicacions científiques en revistes indexades al Journal Citation Reports, ha dirigit 27 tesis doctorals i forma part de diversos comitès i societats científiques, inclòs el Comitè per a la Integritat de la Recerca a Catalunya (CIR-CAT).

Va començar la seva trajectòria professional l'any 1979 com a metgessa resident al Servei de Medicina Interna de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, on acabaria esdevenint cap clínic fins a la seva jubilació. En aquella època, l'hospital estava immers en una profunda reestructuració. A partir de 1981 es va produir la jerarquització del centre, coincidint amb la creació

de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut (1977), que aleshores funcionava com a extensió universitària de la Universitat de Barcelona. La Rosa ens fa un apunt: l'edifici on ens trobem “era un magatzem d'ametlles, de fruits secs” i moltes famílies hi havien posat diners “pensant que potser algun fill seu podria estudiar Medicina”. Sens dubte, rememora, era un moment carregat de “molta il·lusió”.

L'any 1984, Rosa Solà inicia una nova etapa professional incorporant-se a la Unitat de Recerca en Lípids i Arterioesclerosi de la Facultat de Medicina de Reus, un espai dedicat a l'estudi i la prevenció de les malalties cardiovasculars que marcarà decisivament la seva trajectòria. El 1986 obté el doctorat en Medicina a la Universitat de Barcelona, guardonat amb Premi Extraordinari. Però la seva curiositat científica la porta més enllà: “No podia ser que em quedés tota la vida a Reus”, explica.

Entre 1987 i 1990 desenvolupa una intensa activitat investigadora a l'Institut National de la Santé et de la Recherche Médicale (INSERM, unité 32) de l'Hôpital Henri Mondor de París, on passa dos anys i mig aprofundint en l'estudi de la nutrició, el metabolisme lipídic i l'arterioesclerosi. Aquesta etapa internacional culmina el 1994 amb un segon doctorat, en Nutrició, a l'Université Paris VII, també distingit amb Premi Extraordinari, consolidant definitivament el seu perfil com a pont entre la medicina clínic i la recerca en alimentació i metabolisme.

Des de l'any 1990, Rosa Solà és professora a la Universitat Rovira i Virgili, on el 2002 accedeix a la càtedra de Medicina. Al llarg de dècades de docència ha impartit classes als graus i màsters en Medicina, Nutrició Humana i Dietètica, i Envel·liment i Salut, sempre amb una clara voluntat de connectar el coneixement teòric amb la pràctica clínic. Una de les se-

ves aportacions més innovadores en l'àmbit docent ha estat l'impuls d'una metodologia pionera basada en la simulació de situacions clíniques reals amb actors, pensada per millorar l'aprenentatge de l'ofici mèdic. El programa, promogut per l'Institut d'Estudis de la Salut de la Generalitat de Catalunya, es va iniciar a Reus l'any 1995, fet que va convertir la ciutat en un dels territoris capdavanters en aquest tipus de formació. El projecte va ser reconegut amb la distinció Jaume Vicens Vives a la qualitat docent l'any 2002.

Entre 1998 i 2014, Rosa Solà va exercir com a vicerectora d'Investigació i Institucions Sanitàries de la Universitat Rovira i Virgili. En aquesta etapa va treballar per reforçar la formació compartida entre l'atenció primària i l'atenció hospitalària, que concebia com un autèntic contínuum assistencial. Sempre ha defensat que la bona medicina neix del diàleg entre nivells assistencials, convicció que ha impregnat tant la seva pràctica clínica com la seva manera d'entendre la docència. “Sempre he potenciat que el primer contacte dels estudiants fos amb l'atenció primària, perquè és el primer contacte”, explica. En la mateixa línia, subratlla la importància de la col·laboració entre professionals de diferents especialitats com a element clau per millorar l'atenció als pacients.

Aquest compromís amb l'atenció primària i la medicina de família va ser reconegut el 2015, quan va ser nomenada membre de mèrit de la Societat Catalana de Medicina Familiar i Comunitària. Es tracta d'una distinció excepcional —concedida només tres vegades en tota la història de l'entitat— amb la qual es va voler destacar la seva tasca constant en defensa de la medicina de família, el rigor de la seva recerca i la capacitat per detectar i impulsar talent dins l'entorn clínic i acadèmic.

Quan parla de la seva experiència com a dona, ho fa sense estridències, però amb lucidesa. “Jo personalment no he tingut gaires problemes, però n'he vist molts”, afirma. Sovint, explica, la discriminació no és oberta ni explícita: “No cal que et discriminin; és que no et veuen”. Per això defensa amb convicció els sistemes d'avaluació objectius, perquè “quan els mèrits es poden valorar amb criteris clars, les dones es fan visibles”.

La maternitat, lluny de viure-la com un obstacle, la reivindica com un valor i un acte de responsabilitat. La conciliació, però, no la idealitza. “Passa per hores de no dormir, eh?”, admet amb franquesa. Tot i això, no ho percep com una renúncia, sinó com una decisió assumida amb naturalitat: “Jo veia que ho havia de fer en aquell moment”.

Per a ella, la clau és no traspasar línies vermelles, ni en la recerca ni en la pràctica clínica. Un principi que aplica a tots els nivells i que no depèn del gènere: “M'és igual que sigui home o que sigui dona. A mi m'interessa un altre tipus de dinàmica, com la cocreació”. Les mínimes, diu, acostumen a coincidir: “Fas per l'altre el que t'agradaria que fessin per tu, no? Amb això arreglem bastantes coses”. I per inspirar-se cada dia, recorda una frase de Mafalda que li serveix de guia: “Resulta que si un no s'afanya a canviar el món, després és el món el que el canvia a un!”.

Amb una trajectòria reconeguda per nombrosos premis —entre els quals la Medalla al treball President Macià (2025), el Premi a l'Excel·lència Professional en educació mèdica del Consell de Col·legis de Metges de Catalunya (2005), els Premis Hoechst d'investigació biomèdica (1994 i 1995), així com el Premi Josep Trueta d'investigació científica (1987)—, Rosa Maria Solà Alberich ha fet de la medicina una eina de transformació social. ●

Rosa Maria Montaña Serres

Treballadora social en l'àmbit sanitari. Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus i a la Facultat de Ciències Jurídiques de la Universitat Rovira i Virgili.

“

Jo anava sempre a favor del malalt.

La trajectòria professional de Rosa Maria Montaña Serres està profundament lligada a l'evolució del treball social sanitari i la transformació de l'Hospital Sant Joan de Reus durant les darreres dècades. Forma part d'una generació de dones que van arribar a l'àmbit de la salut gairebé per atzar, però que hi van arrelar amb convicció, compromís i una mirada molt clara posada sempre en les persones. Després de gairebé quaranta anys de trajectòria, Rosa Montaña deixa el llegat d'una manera de fer basada en la presència, l'escolta i el compromís. Un treball sovint invisible, però imprescindible, que sosté el sistema de salut des d'allò més humà.

Els seus inicis se situen en el context del servei social obligatori. Tot just havia acabat el Curs d'Orientació Universitària (COU) quan, empesa per la seva mare —administrativa als serveis de salut de l'època—, va anar a fer cap a una residència de gent gran. Aquella primera experiència, marcada per la presència de monges, un entorn que li era del tot aliè, va esdevenir decisiva. Allà, una d'elles li va dir: “*Usted serviría para hacer de asistente*”. Aquella frase va obrir una porta inesperada: “Vaig tenir molta sort perquè vaig anar a parar a l'Hospital Clínic de Barcelona, i allà hi havia l'Elvira Guilera, que em va explicar què era el treball social sanitari, i a mi se'm va obrir un món”. En aquell moment es va fixar especialment en la salut mental, un àmbit que li despertava molt interès però que no volia abordar des de la psicologia o la psiquiatria.

A partir d'aquí, va decidir formar-se en Treball Social, l'aleshores anomenat “títol d'assistent social”, a l'Escola d'Assistents Socials, adscrita a la Universitat de Barcelona. La seva va ser una promoció molt reduïda de només deu estudiants: vuit noies i dos nois. Aquell context li va permetre una formació intensa, crítica i molt propera, amb professors que després esdevindrien referents. Ens en cita uns quants: Jorge Tizón, psiquiatre; Oriol Romaní, antropòleg; Pilar Malla, mestra i treballadora social; Cristina Rimbau, també treballadora social; o Teresa Rossell, directora de l'Escola, i una de les pioneres en abordar el treball social. Precisament perquè eren pocs, “era molt fàcil tenir converses i compartir la teva manera de pensar”, recorda. L'any 1980 va obtenir el títol.

La feminització de la professió és una constant que Rosa analitza amb mirada històrica. Assenyala que el treball social sanitari neix molt vinculat a la infermeria, amb el guiatge del

doctor Richard C. Cabot, conegut com el pare del treball social sanitari, a Anglaterra. “Lavors ja es va veure que la professió de l'assistent social havia d'allunyar-se de la infermeria; i es va començar a diferenciar entre el treball social sanitari i el treball social dels serveis socials”. Tot i això, de vegades, admet que el rol del treballador o treballadora social continua sent difícil de definir. “És la persona qui fa la professió, no al revés”, ens diu.

Després d'una primera experiència a la residència Jaume I de l'Espluga de Francolí, entre els anys 1982 i 1984, va venir a Reus. Primer, a la unitat de drogodependències, amb la doctora Tre Borràs Cabacés, en un moment clau en què s'estava creant el servei. Poc després, l'any 1987, es va incorporar a l'estructura de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus com a treballadora social, on va desenvolupar aquesta tasca fins al 2019.

Els primers anys a l'hospital van ser gairebé artesanals. “Al principi érem com una família, érem molt pocs”, explica. L'hospital creixia, es transformava, i amb ell també ho feien les necessitats socials dels pacients. Rosa Montaña va viure de prop el tancament de models antics d'atenció, i la reorganització d'espais i serveis. Durant molts anys va ser l'única treballadora social de l'hospital a temps complet, i va lluitar molt per fer entendre la importància de la seva professió. En aquest esforç de justificar la necessitat de professionals, recorda: “El doctor Joan Guix em va ensenyar a traduir en xifres el que jo necessitava; en aquell moment, calculàvem que necessitàvem 2,3 treballadores socials a l'hospital, però vaig estar encara deu anys més sola”.

Un dels aprenentatges clau de la seva trajectòria va ser entendre que el treball social sanitari va molt més enllà de la gestió de mitjans. “No tot és buscar recursos, ni fer informes,

ni protocols”, diu. La formació en teràpia familiar, el treball amb famílies en situacions límit i la mediació en conflictes van marcar profundament la seva manera d’exercir. Sempre amb una idea clara: “Jo anava sempre a favor del malalt”.

Les desigualtats de gènere dins l’hospital formen part del seu relat. Dels inicis recorda un context jerarquitzat, amb cert paternalisme vers les dones, on semblava que elles “havien de fer-se espai”. Explica com les dinàmiques de poder es reproduïen, tant dins l’organització com en les famílies que atenia. En aquest sentit, destaca la importància d’incorporar la perspectiva de gènere en la formació dels professionals.

L’any 2020, i fins a la seva jubilació, es va unir a l’equip de Ciutadania, on va desenvolupar tasques “de coordinació i planificació de voluntariat, actes de dinamització...”. D’aquesta última etapa en guarda molt bon record i ens destaca un dels programes que van crear, junt amb altres professionals com ara la doctora Núria Sardà: “Amb ella vam crear el programa ‘Cuidar els que cuiden’”. Una de les últimes coses que vam aconseguir, fruit del treball en equip, és que el retrat de la doctora Pilar Sardà fos inclòs en la galeria de metges ubicada a la planta baixa de l’hospital: “Fins llavors, hi havia només retrats d’homes metges, vam lluitar perquè destaquessin també a la Pilar. Va costar, però ho vam aconseguir”.

Amb aquesta carrera tan viva i dinàmica, li demanem com s’ho va fer per conciliar entre la vida personal, familiar i professional. Ens explica que va ser possible gràcies a una organització molt clara i al suport de la seva parella: “Vaig tenir molta sort; el meu horari sempre va ser de matí. El meu home aixecava els nens, els donava l’esmorzar, feia els llits i els portava a l’escola. I jo els anava a buscar i m’ocupava de les activitats

de tarda”. A més, un altre element que destaca per a un bon equilibri entre els dos àmbits, professional i personal-familiar, és garantir una certa desvinculació: “Fer aquesta desconnexió és una cosa que he intentat inculcar a les alumnes i les noies joves que entren: que la vida laboral és la laboral; i la personal, la personal. Això ho vaig aprendre fa molts anys, quan estava a la residència: aprendre a deixar les coses de la feina a la feina”. Malgrat tot, precisament pel tipus de funcions que duu a terme una treballadora social, reconeix que de vegades és difícil i que “alguna vegada sí que m’ho enduia a casa”.

La vessant docent també ha estat present al llarg de la seva trajectòria. Ha format alumnat en pràctiques de la Universitat Rovira i Virgili, amb una manera d’ensenyar basada en l’observació i la reflexió: “Els demanava que seguessin al meu costat i observessin; i que em preguntessin tot el que no entenguessin. Penso que no els podia dir com havien de fer les coses, perquè això és molt personal, i cadascú ha de trobar la seva manera”. Veure que moltes d’aquelles alumnes han continuat treballant en l’àmbit de la salut és, per a ella, una satisfacció personal.

Acabem la nostra conversa amb la Rosa amb una recomanació de lectura: “Elisabeth Kübler-Ross, una psicòloga suïssa-americana, pionera en els estudis de l’acompanyament al final de la vida. A mi em va descobrir el món dels malalts terminals”. Això li serveix per compartir amb nosaltres un últim record del seu treball amb pacients en fase avançada, especialment en oncologia: “Estar al costat d’una persona que s’està morint és de les coses que més et fa tocar de peus a terra”. Una experiència que, lluny de la duresa, descriu com un aprenentatge profund, que l’ha ajudat també a afrontar les pèrdues personals: “Llegiu-la!”. ●

Maria Briansó Florencio

Infermera. Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus i a la Facultat d'Infermeria de la Universitat Rovira i Virgili.

“

Després de 45 anys de professió, puc dir que m'he dedicat tota la vida al que m'agrada.

Maria Briansó Florencio és una de les professionals que han viscut i contribuït a la transformació de la infermeria a l'Hospital Sant Joan de Reus durant les darreres dècades. Va iniciar la seva trajectòria a finals dels anys setanta, en un moment de grans canvis en el sistema sanitari, i ha desenvolupat una carrera de 45 anys marcada per la pràctica assistencial, la docència universitària i la gestió hospitalària. Infermera de vocació, ha estat testimoni i protagonista de l'evolució de la professió, sempre amb el compromís de cuidar, formar i millorar la qualitat de l'atenció a les persones.

Maria Briansó va començar a estudiar el que llavors s'anomenava "ajudant tècnic sanitari" (ATS) quan tenia divuit anys, l'any 1978, tot i que ja a l'estiu anterior havia començat a fer pràctiques a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus. L'hospital, llavors, estava liderat per monges, que dirigien el centre i supervisaven les infermeres en formació.

Aquell primer contacte li va confirmar que havia trobat la seva vocació: "Aquell estiu vaig veure que allò m'agradava molt i que era el que volia fer". El seu pare no n'estava del tot convençut i, en part, li va recomanar que fes aquelles pràctiques per, d'alguna manera, comprovar si era capaç de sostenir la duresa del treball, però, amb un somriure, ens explica: "No va funcionar, i cada vegada m'agradava més". Vivint molt a prop de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, la casualitat i la proximitat van marcar el seu camí. No hi havia cap familiar que treballés en l'àmbit de la salut; tot havia estat una combinació de moments que li van fer adonar-se que aquella era la seva vocació. Recorda, per exemple, quan de petita, alguna cosa l'empenyia a acostar-se a un accident pel carrer, sentir curiositat i un impuls natural d'ajudar.

Entre curs i curs, en aquella època, els estudiants tenien tan sols un mes de vacances, i recorda com Sor Sagrario, una de les infermeres de quiròfan, li va preguntar si tenia plans per a l'agost: ella va respondre-li que "vacances". El seu pare la va convèncer de no desapropitar l'oportunitat: "Els trens passen una vegada a la vida, tu mateixa. Has dit que volies dedicar-te a això, doncs potser que no t'ho pensis". A partir d'aquell moment, no va deixar de treballar mai com a infermera. Quan va acabar els estudis, l'any 1980, va començar immediatament la seva carrera professional.

Els seus inicis van ser a l'àrea d'infermeria quirúrgica de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, on va exercir durant

25 anys. En tot aquell temps va veure grans canvis, tant en les tècniques i pràctiques mèdiques com en la professió en si mateixa. Perquè Maria Briansó va viure un dels moments clau en la història de la infermeria: "A partir de l'any 1981 es va produir la jerarquització hospitalària. Vam passar de les antigues 'cases de socorro' als hospitals tal com els coneixem avui dia". Recorda aquells anys amb vivesa i passió, i el pes que van tenir algunes dones clau, com la Carme Claramunt i tot el seu equip: "Van treballar moltíssim per fer de la infermeria un estament molt sòlid i potent. Ella, que era de Reus, s'havia format a la Creu Roja de Tarragona i va venir com a responsable de l'àrea quirúrgica després de la remodelació de l'hospital vell. En aquell moment, les monges ja havien perdut una mica el seu paper central". També les infraestructures i les tècniques avançaven ràpidament. Recorda amb afecte com arribaven tots aquells canvis: "Vam passar d'uns quiròfans que ara els miraries i diries 'mare de Déu!', a uns espais molt més moderns. Però ho fèiem molt bé. Aquí vam fer les primeres pròtesis de genoll, de maluc, les primeres laparoscòpies..."

La seva carrera professional també ha abastat la gestió i la docència. Després de treballar a quiròfan, va passar a la Direcció d'Infermeria, a l'àrea de Formació, des d'on "vam organitzar els primers programes de formació continuada i vam participar en la convalidació dels antics títols d'ATS amb els d'infermeria". Més endavant, va assumir altres càrrecs de gestió, com la planificació i contractació al servei de recursos humans d'infermeria. Va jubilar-se el 2022: "Els últims anys vaig estar de responsable de qualitat de l'hospital. Això ha sigut una feina molt enriquidora: coneixes a la gent d'una altra manera, estableixes un tracte amb els professionals molt proper. I això és molt gratificant".

Com a docent, ha estat professora dels estudis universitaris d'infermeria des de la seva creació, a finals dels anys vuitanta. Recorda que, de més jove, “quan entrava una persona nova a quiròfan, em deien ‘ensenya-li tu’. Sempre m’ha agradat molt ensenyar, i sobretot fer pensar als alumnes”. Precisament per aquesta vocació, quan es va organitzar l’Escola d’Infermeria a la Universitat Rovira i Virgili, li van oferir immediatament formar-ne part: “Em van oferir ser tutora de pràctiques. Vaig començar el 1986 i hi he estat fins ara, que m’he jubilat”.

Tota aquesta carrera l’ha desenvolupat en equilibri amb la seva vida personal i familiar: “No sempre és fàcil. Penso que tenir una bona xarxa de suport en l’àmbit familiar és important per poder tirar endavant. Totes la necessitem”. La Maria va ser mare d’una nena, que ara és també infermera, i recorda el suport dels pares i d’altres persones properes. Pel que fa a l’equilibri personal i familiar, també admet: “Quan arribava a l’hospital, penjava l’abric i em posava l’uniforme, i tots els problemes de casa es quedaven a l’abric. Saber fer això és molt important”. Afirmar que l’empresa té una part de responsabilitat en afavorir aquesta conciliació, malgrat que sigui complicat: “Sobretot perquè l’hospital és una empresa que està oberta vint-i-quatre hores al dia, tots els dies de l’any, i que requereix professionals que estiguin al cent per cent”.

La irrupció de la pandèmia de la COVID-19 va marcar un punt d’inflexió a la professió: “La covid va fer replantejar-nos molt la professió. Hi ha molta gent que ha deixat de treballar d’infermera després d’aquell moment. Va ser una època molt, molt dura per a nosaltres”. En aquell moment, a l’Hospital Universitari Sant Joan de Reus, ella treballava en “la gestió de les compres d’elements de seguretat, en l’actualització dels proto-

cols, en la coordinació amb el Departament de Salut de la Generalitat”. Tot i que estava físicament en un despatx, té molt present la duresa de la primera línia de les companyes: “Se’ls morien els pacients sense saber què passava; si no ho feies tot molt bé, et podies emportar la covid a casa, i allà hi tenies la família...”.

La conversa amb la Maria arriba al final. En un gest de confiança ens diu: “Després de 45 anys de professió, puc dir que m’he dedicat tota la vida al que m’agrada”. I, seguint aquest fil, i pensant en les noves generacions d’infermeres, els dona un consell: “La infermeria és una professió que té un ventall d’opcions molt gran, des de l’atenció primària fins a l’assistència sociosanitària, passant per l’atenció a totes les etapes de la vida. Si t’agrada la infermeria, trobaràs el teu lloc. Però el més important és que gaudeixis fent allò que fas. L’important és vibrar per allò que fas”. Confessa que de vegades “la vida et va portant per camins que no esperaves: si a mi m’haguessin dit, quan vaig començar com a infermera de quiròfan, que acabaria la meua vida professional sent directora de qualitat, no m’ho hauria cregut!”.

Per acabar, li demanem que ens comparteixi un referent inspirador. La Maria ho té clar: “La mare. La mare sempre és un referent. És la que et dona suport, la que t’ajuda, la que fa el rol de suplència quan als teus fills els passa alguna cosa. Les mares tenen un paper central a les nostres vides. Fins i tot ara, quan prenc decisions o penso com fer una cosa, em pregunto: com ho faria la mare? Això em guia i em dona perspectiva”. També recorda amb estima companyes de feina, que es van acabar convertint en amigues, que l’han acompanyat al llarg de la vida, com Rosa Simón, Rosa Maria Gil o Lourdes Vidal i moltes d’altres que han contribuït a la construcció d’una xarxa de suport personal i laboral sòlida, d’aquelles que cuiden. ●

Agustina Sirgo Rodríguez

Psicòloga. Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus.

Agustina Sirgo Rodríguez és psicòloga clínica i coordinadora de la Unitat de Psicooncologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus. Va arribar a Catalunya ara fa 26 anys per incorporar-se a l'Institut Català d'Oncologia a Barcelona. Natural de Luanco (Astúries), va fer la tesi doctoral sobre reaccions emocionals i qualitat de vida de dones amb càncer de mama a la Universitat Complutense Madrid, en col·laboració amb l'Hospital Gregorio Marañón.

El mar d'Astúries, amb els penya-segats que trenquen les onades amb un ritme impertorbable, va ser el primer escenari de la vida d'Agustina Sirgo. Nascuda a Avilés el 1968, va créixer al poble mariner de Luanco "jugant a la goma, a la corda i al *cascayu*", envoltada d'un paisatge que marcava la seva manera de veure el món. Dels anys passats a Luanco, anant a missa els diumenges al matí i saltant per les penyes, n'aprèn la primera lliçó: les ones sempre tornen, com els desafiaments de la vida.

De la natura salvatge del seu poble va passar a l'ordenada disciplina universitària d'Oviedo, on va estudiar la llicenciatura de Filosofia, Psicologia i Ciències de l'Educació. Allà va començar a entendre l'ésser humà no només com a concepte teòric, sinó com a matèria viva i complexa. "Tenir una base de filosofia i ciències de l'educació va marcar el meu interès per la metodologia i per com aplicar la psicoteràpia", diu. I d'allà, cap a la Universitat Complutense de Madrid amb l'atenció posada en fer recerca en psiconeuroimmunologia aplicada a l'oncologia. Aviat, però, el seu interès va virar cap al binomi salut mental i càncer, posant sobretot l'accent en reaccions emocionals i qualitat de vida dels pacients oncològics.

La seva activitat investigadora la va portar a la Universitat de Califòrnia, a Los Angeles, on la psiconeuroimmunologia es vivia més enllà de la teoria acadèmica: era visible en les cares dels pacients i en les decisions dels terapeutes. Allà va poder assistir a seminaris impartits per Margaret Kemeny, la "factòtum en psiconeuroimmunologia en l'àmbit internacional". En tornar, va defensar la tesi i aviat va començar a treballar, primer a l'Institut Català d'Oncologia i després a l'Hospital Sant Joan de Reus, on es va establir la figura del psicòleg clínic en un moment en

“

La idea fonamental és que es pot parlar de totes dues coses, per separat i en conjunt; de fet, el que fa mal a una societat és el silenci. Quan es pot parlar de les ferides, dels conflictes, de les grandeses i de les debilitats; quan es pot parlar col·lectivament, trobem el camí.

què parlar de salut mental i càncer encara era gairebé un tabú. "La idea fonamental és que es pot parlar de totes dues coses, per separat i en conjunt; de fet, el que fa mal a una societat és el silenci. Quan es pot parlar de les ferides, dels conflictes, de les grandeses i de les debilitats; quan es pot parlar col·lectivament, trobem el camí", conclou.

Treballar amb pacients oncològics no és només un repte professional, sinó una lliçó constant d'humilitat caracteritzada avui en dia per un "acompanyament més genuí i més obert" de les famílies. L'Agustina, optimista de mena, recorda com ha canviat la prevenció i cura del càncer, perquè actualment la supervivència augmenta, els tractaments es multipliquen, la informació circula amb més rapidesa i les famílies, abans més alienes a la malaltia, ara hi tenen un paper actiu. "Es pot parlar més alt i més clar que fa trenta anys", ressalta.

Al llarg de la seva trajectòria, també ha après que la família és un laboratori de resiliència i de valors. Educar les filles

mentre s'exerceix la professió no és fàcil, però en el seu cas va ser possible gràcies a la xarxa de llars d'infants i "a una meravellosa veïna del quart". L'Agustina ho té molt clar: "La conciliació és possible quan hi ha un *partner*, uns valors i una ideologia familiar compartida".

Sirgo parla de dones i lideratge amb la serenitat de qui ha vist canviar el món al seu voltant, amb esperança i crítica a parts iguals: "Sempre hi ha hagut més dones que homes a la sanitat, però en llocs de gestió la desproporció és aclaparadora; és brutal". És una qüestió de rol que està en l'inconscient col·lectiu i que "incorporem sense criticar-lo". "Necessitem un punt de vista crític sobre aquest rol que aprehenem, amb hac intercalada; això és el que s'ha de pensar: he d'incorporar aquest rol que m'arriba per osmosi? Ostres, no compris barat, no?", sentència amb fermesa. La seva mirada, però, no és amarga: és crítica i esperançada, conscient que el canvi arriba a poc a poc, com les ones que esclaten sobre els penya-segats de la seva platja.

I, al final del dia, quan el mar d'Astúries torna a la seva memòria, sap que tot allò que ha après, tot allò que ha viscut, forma part d'un concepte clau: la força de la veu pròpia. "El que he tingut sempre clar és que tenim veu, i que la nostra veu és escoltada si parlem... Tens veu? Fes-la servir. Manifesta't", afirma convençuda. Per a ella, expressar-se no és només un dret, sinó una responsabilitat: "Les dones no hem d'anar a la contra dels homes; hem de matisar amb la nostra veu, perquè tenim un vocabulari construït culturalment". Aquest consell, a més de ser un reflex de la seva trajectòria professional i personal, porta també l'eco dels valors familiars: recorda les paraules del seu avi matern, una figura clau a la seva vida, que

deia que "el moviment es demostra caminant", una màxima que sintetitza la importància de passar a l'acció, de posar en pràctica els ideals i de fer que la veu pròpia es converteixi en gest concret. ●

Isabel Méndez Marín

Oftalmòloga. Vinculada a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus i a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili.

Isabel Méndez Marín va néixer a Madrid fa 56 anys, és coordinadora clínica del Servei d'Oftalmologia i la primera dona que accedeix a la presidència de la Junta Facultativa de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus. La seva trajectòria professional combina una sòlida pràctica clínica, el desenvolupament de càrrecs de gestió i lideratge, la docència universitària i la recerca en oftalmologia, amb especial interès en la retinopatia diabètica i la innovació en telemedicina i intel·ligència artificial aplicada al diagnòstic.

Isabel Méndez Marín ens rep a la seva consulta del servei d'oftalmologia de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus. Treballa en aquest hospital des de l'any 2000, i al llarg d'aquesta trajectòria dilatada ha viscut nombrosos canvis. Va entrar-hi tot just quan el servei d'oftalmologia es creava. Des de llavors, ha desenvolupat la seva carrera íntegrament en aquest hospital, participant també en la formació de residents i en la creació d'un equip multidisciplinari que avui disposa de tretze oftalmòlegs, quatre residents i tres optometristes.

L'interès per la medicina li ve de lluny i està motivat, d'una manera molt viva, pel seu entorn familiar. El seu pare era metge, i altres parents molt propers, farmacèutics. Des de molt petita ho tenia clar. Tot aquell bagatge sanitari a casa la inspirava i l'empenya cap aquest sector: "Suposo que per admiració a ells, vaig decidir estudiar Medicina". També la seva germana gran va seguir les passes familiars, i el fet que es decantés per la mateixa carrera, "també em va animar a fer-ho a mi i dedicar-m'hi", afegeix.

A la seva ciutat natal, Madrid, a finals dels seixanta, va acabar el COU i, sense cap dubte, es va matricular a Medicina a la Universitat Autònoma. Va triar l'especialitat d'oftalmologia, que va completar amb la residència a l'Hospital Universitario 12 de Octubre, un centre que recorda amb molta estima. Just un any després de completar el MIR, va doctorar-se a la mateixa universitat, amb una tesi sobre les manifestacions immunohematològiques associades a la retinopatia VIH, un treball de recerca que havia combinat amb la seva residència.

D'allí, es va traslladar a Osca: "Tenia molt clar que volia treballar en un hospital, i en aquell moment a Madrid era més difícil". A Osca va estar-s'hi dos anys com a especialista a l'Hospital San Jorge, abans de traslladar-se definitivament a Reus,

d'on, com ens explicava satisfeta a l'inici de la nostra conversa, ja no s'ha mogut: "Jo he crescut i he desenvolupat la meua carrera aquí, a Reus. Aquí he crescut com a professional. M'hi he sentit tan a gust que mai he sentit la necessitat de canviar".

Dels seus inicis, ens parla d'algunes persones que van marcar-la especialment. D'aquells referents que l'han acompanyada en la seva trajectòria, recorda la seva tutora durant la residència a l'Hospital Universitario 12 de Octubre, "una dona que em va potenciar molt" i que, d'alguna manera, va transmetre-li la importància de "fer-se valer" com a professional. També cita a dones referents a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, com ara la doctora Pilar Sardà: "Tenia molt d'entusiasme i ens estimulava molt perquè poguéssim créixer, no només com a metges, sinó també per ocupar càrrecs de responsabilitat, perquè se'ns veiés [a les dones]". Reconeix que figures com elles, exemples positius i inspiradors, són importants per a les dones, sobretot les més joves. "Jo també espero ser una referència per a les meves alumnes en algun moment", ens diu, parlant dels estudiants residents.

D'aquest diàleg més íntim, passem a parlar amb ella sobre com veu la igualtat de gènere dins de les estructures dels centres de salut. Debatem sobre com són de presents, o no, les desigualtats, quines es perpetuen i quines s'han superat. Isabel ho mira amb optimisme, tot i que "encara existeix el sostre de vidre per a les dones", afirma. Amb tot, en el desenvolupament quotidià de la seva feina, no ha trobat mai que ser dona suposés un obstacle per a ella. Sí que admet, però, que altres dones s'hi puguin haver trobat, i assenyala que la maternitat, per exemple, pot esdevenir un factor que freni la promoció professional: "És un aspecte que encara no està resolt a la sanitat". A això, en

“

Proposant, no imposant: al final, tots necessitem comprensió, escolta i empatia, també a la feina.

part, hi contribueix “la rigidesa de l’organització als centres de salut, els horaris que cal assegurar...”. De nou, entrem en un registre més íntim, en què la Isabel es mostra profundament empàtica: “És complicat deixar una part de la vida a un costat quan tens un fill petit que necessita atenció i tens pacients davant teu, esperant-te. És complicat, i així ho he vist en les meves companyes. No em sembla gens fàcil”.

L’oftalmologia és una especialitat feminitzada, malgrat que hi pugui haver certs biaixos en algunes subespecialitats: “Per exemple, en l’especialitat de retina hi ha molts més homes, mentre que en la de glaucoma són majoria les dones”. En tot cas, la Isabel considera que la mirada del pacient cap al professional ha canviat i que les diferències de gènere ja no existeixen o, si més no, no són tan marcades com fa uns anys. Entre l’humor i el record, comenta que li sembla que ja han quedat lluny els temps en què algun pacient li preguntava: “Quan ve el doctor?”.

Isabel Méndez, a banda de ser la coordinadora clínica del Servei d’Oftalmologia, ocupa el càrrec de presidenta de la Junta Facultativa de l’Hospital Universitari Sant Joan de Reus, pel qual, remarca: “S’ha format expressament”. A més, ella és la primera dona que accedeix a la presidència d’aquest òrgan. Això ens porta a parlar de lideratge. La Isabel sempre ha optat

per un enfocament col·laboratiu: “Proposant, no imposant”, i combinant exigència professional amb atenció a les necessitats personals dels seus col·legues. Explica com, en certes ocasions, una simple mostra de suport o reconeixement pot generar una resposta positiva en l’equip: “Al final tots necessitem comprensió, escolta, empatia i afecte, també a la feina”. Aquesta manera de liderar li ha permès crear un entorn respectuós i motivador, encara que reconeix que la posició de responsabilitat comporta alguns moments de soledat.

A banda de les vessants assistencial i de gestió, la Isabel està connectada a la formació i la docència, i participa de manera directa en la formació d’estudiants residents. Un moment clau en la seva trajectòria va ser, precisament, quan el servei d’oftalmologia de l’hospital va rebre l’acreditació per formar especialistes: “A mi el que més m’agrada, a banda de la professió, és ensenyar. Tenir gent que arriba de la facultat i poder-los formar per operar, explorar o prendre decisions, és de les coses que més gaudeixo”.

Quan pensa en les dones joves que avui volen fer oftalmologia, com les residents que treballen amb ella a l’hospital, el seu consell és directe: “Els diria tres coses; una primera, que també em van dir a mi i que m’ha servit: no diguis que no a res, encara que no ho sàpigues fer, digues que sí, digues ‘ensenya’m’. La segona: ser conscient que hauràs d’estudiar tota la vida, que la formació no acaba amb la carrera, i que la professió et demanarà molta dedicació. I una tercera, fonamental: t’ha d’agradar el contacte amb la gent. De vegades, tindràs davant els pacients i t’explicaran alguna cosa que no té absolutament res a veure amb el seu problema mèdic, però t’ho han d’explicar, i els has d’escoltar. Mirar-los als ulls és important”. •

Mònica Bulló Bonet

Investigadora. Vinculada a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili i a l'Institut d'Investigació Sanitària Pere Virgili.

“

No hi ha moneda que no tingui dues cares. Si estàs en la cara dolenta, gira-la.

Mònica Bulló Bonet és una de les investigadores més reconegudes en l'àmbit de la nutrició i la salut metabòlica a Catalunya i a escala internacional. Catedràtica a la Universitat Rovira i Virgili i líder de grups de recerca, va descobrir des de ben petita la seva vocació científica i la passió per les ciències biomèdiques i de la salut. Amb una trajectòria marcada per l'excel·lència i la perseverança, combina recerca d'avantguarda, docència i compromís amb la societat.

Amb la certesa que “des de molt petita sabia que volia fer recerca i, a més, sabia que volia fer-la en l'àmbit biomèdic, per tenir un impacte directe en la medicina i la salut de les persones”, Mònica Bulló va començar a orientar els seus passos cap a les ciències de la salut. Recorda com, de petita, col·leccionava retalls de notícies científiques dels diaris. La història familiar també va influir-hi: “Els meus pares van patir càncer i els vaig perdre molt jove. Vaig viure la malaltia de molt a prop, a casa, i això marca molt”.

Va estudiar Biologia a la Universitat de Barcelona i, des dels primers dies, es va submergir en la recerca, amb una passió evident. Va aconseguir col·laborar com a alumna interna als departaments de genètica i immunologia, els àmbits que més l'atreïen i que més s'acostaven a les seves aspiracions biomèdiques. Aquesta curiositat la va portar a l'institut Municipal d'Investigacions Mèdiques de l'Hospital del Mar, a Barcelona, on va estar desenvolupant tasques de recerca aplicada “sense cap beca ni contracte, com era habitual en aquella època”. Posteriorment, va aconseguir una beca de col·laboració al Centre de Recerca Biomèdica de l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus. L'any següent va guanyar una beca de la Generalitat de Catalunya per desenvolupar el seu projecte de tesi doctoral a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de Reus. La seva formació postdoctoral la va portar també fora de Catalunya, a centres com ara l'Hospital Universitari St John de Liverpool o el Radboud University Medical Center, als Països Baixos.

D'aquells anys inicials guarda també el record de dones que la van marcar profundament, com les professores de la Universitat de Barcelona, ambdues catedràtiques, Roser González Duarte i Mercè Durfort Coll: “Eren dones molt potents, amb un

currículum impressionant. Persones amb moltes ganes, molta energia, que transmetien molta passió, tant per la docència com per la recerca”.

Avui, és ella la catedràtica. Una peculiaritat, ja que només el 30% del professorat que arriba a aquesta categoria són dones. La xifra contrasta amb el fet que les professores representen la meitat de les plantilles de les universitats espanyoles, i que les estudiants de grau són una àmplia majoria (60%). Bulló forma part del Departament de Bioquímica i Biotecnologia de la Universitat Rovira i Virgili; és investigadora de l'Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA), una de les comunitats científiques més influents del món; dirigeix el Centre de Tecnologia Ambiental i Toxicològica de la Universitat Rovira i Virgili i el grup de recerca en Nutrició i Salut Metabòlica (NuMeH); entre altres mèrits, recentment va ser nomenada directora el grup de treball de Nutrició de l'Associació Europea per a l'Estudi de l'Obesitat; i el seu nom figura entre les cent investigadores més influents de l'Estat, segons el rànquing de dones científiques que elabora el Consell Superior d'Investigacions Científiques. Les seves aportacions principals són en els àmbits de l'epidemiologia nutricional i la recerca translacional, amb contribucions rellevants en l'estudi de la interacció entre nutrició, metabolòmica, metagenòmica i epigenètica.

El seu currículum és extens i d'alt impacte, però reconeix que, en el seu sector, les dones encara es troben amb barreres no resoltes. Una és el sostre de vidre: “A determinats llocs, els més alts, de més prestigi, més valorats, el percentatge de dones que hi accedeix és molt petit”, remarca. Malgrat que “les coses sembla que comencen a canviar i cada vegada hi ha més suport a les dones”, reconeix: “Encara ens trobem amb barreres”.

Una altra és la maternitat. Ser investigadora i mare en un món com la recerca, tan dinàmic i exigent, suposa un repte per a la conciliació laboral i familiar: “No pots parar ni un moment. L'embaràs, els permisos de maternitat i els primers anys de vida dels fills són moments delicats. El pes més gran continua recaient en la mare, i sense suport institucional i familiar, la conciliació és poc factible”.

Com a mare de dos fills, admet que la seva vivència de la conciliació va requerir un esforç d'organització i planificació i que, “com a moltes famílies, el paper de la parella i dels avis va ser fonamental. Sense suport darrere és molt complicat”. A escala institucional, en les polítiques científiques també hi veu marge de millora: “Repensar les mètriques amb què valorem els investigadors, disposar de mesures perquè les dones no hagin d'abandonar, amb instruments com el teletreball o polítiques de conciliació efectives” són algunes de les iniciatives que podrien servir per afavorir la presència i el manteniment de les dones a les carreres científiques.

Des de la seva experiència com a dona líder, Bulló defensa que la diversitat en el lideratge aporta perspectives i mirades que milloren el sistema: “Tenim actituds, aptituds i maneres de liderar diferents. Si en el lideratge hi ha figures que representen la diversitat de la societat, funcionarà millor”. I insisteix que les dones “puguin tenir les mateixes possibilitats que els homes”.

Pel que fa a la recerca amb perspectiva de gènere, Bulló —que ha participat en més de 40 projectes nacionals i internacionals, i té més de 250 publicacions en revistes d'alt factor d'impacte i més de 19.000 citacions— subratlla la necessitat de tenir en compte les variables de sexe i gènere: “Tradicionalment, la recerca biomèdica no ho ha fet, i encara hi ha poc abordatge”.

A més, ens recorda que encara hi ha aspectes de la salut de les dones sobre els que s'estudia poc, com ara la menopausa.

Mònica Bulló parla amb convicció i afecte quan li preguntem per les joves investigadores. Les anima a perseverar: “Si t'agrada, continua endavant”, i els recorda que la carrera científica “és vocacional, intensa, amb moments difícils, però molt gratificant”. Afirmar que triant aquest camí, “estan contribuint, també, a canviar mentalitats i maneres de fer: no pel fet de ser dona ets menys; una dona pot arribar al mateix nivell que un home”. Les paraules de Bulló ressonen amb experiència: ha vist de prop els esforços, els dubtes i les il·lusions de moltes noies que comencen, i sap que el recorregut val la pena. Bulló parla també del plaer de la recerca, i del vincle amb les persones que participen en els seus estudis: “La gent que participa en els estudis és fantàstica, et donen un alè de vida cada vegada que parles amb ells”. Aquesta connexió amb la societat li dona sentit a anys de dedicació: sentir que la seva feina aporta alguna cosa al benestar de les persones és, per a ella, la part més gratificant de la ciència.

Somia amb un futur per a la recerca “més col·laboratiu i al servei de la societat”, on la multidisciplinarietat sigui la norma i el talent pugui desplegar-se sense obstacles. Per a ella, la recerca és un treball col·lectiu: “Mai és el treball d'una persona. Hem de col·laborar i remar en la mateixa direcció, amb perfils d'investigadors diversos”. I, amb un somriure, ens regala un consell que sintetitza la seva manera d'afrontar la vida i la recerca: “No hi ha moneda que no tingui dues cares. Si estàs en la cara dolenta, gira-la”. ●

Gisela Mimbrero Garcia

Infermera i nutricionista. Vinculada al CAP Sant Pere de Reus i a la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la Universitat Rovira i Virgili.

Infermera especialista en l'àmbit familiar i comunitari i nutricionista, Gisela Mimbrero Garcia combina des de fa anys l'atenció com a infermera pediàtrica amb tasques de lideratge clínic al CAP Sant Pere de Reus, i a la vicepresidència de l'Associació Catalana d'infermeria Pediàtrica. Amb una trajectòria marcada per la vocació, la formació constant i el vincle amb les famílies, la seva mirada posa en valor l'evolució de la infermeria i el paper central de l'atenció primària.

La Gisela Mimbrero ens rep en una consulta de pediatria del CAP Sant Pere de Reus, un centre que coneix bé i on treballa des de fa més de quinze anys. És el CAP més gran de la ciutat i un dels més grans de Catalunya. En aquest espai, exerceix com a infermera de pediatria i, des del 2020, també com a adjunta de direcció.

La seva vocació, però, ve de molt lluny. Nascuda a Reus l'any 1979 el dia de Sant Jordi, creix envoltada d'un entorn vinculat a la salut. La seva àvia, Nica Segura, havia treballat a l'antic Hospital Sant Joan de Reus, a la sala de parts. Tot i formar part del personal de neteja, "hi feia de tot, fins i tot atenia parts". També la seva tieta treballa a l'hospital des de fa 45 anys, com a auxiliar d'infermeria. "Jo vaig viure amb la meva àvia i la meva tieta, i em vaig impregnar d'aquell esperit sanitari". Un ambient que va marcar de manera decisiva la seva mirada i la seva vocació: "Des que recordo, sempre he volgut ser infermera".

Aquest "esperit sanitari" que descriu no és només una qüestió de referents familiars, sinó una manera d'entendre la vida quotidiana. "Quan convius en una família on hi ha dos professionals que treballen a l'hospital i sempre parlen de curar el pacient, t'ho van transmetent... De petita, ja curava nines", ens diu.

Mai va dubtar del camí que volia seguir: després de cursar l'escola i l'institut a Reus, inicia els estudis d'Infermeria a la Universitat Rovira i Virgili, que en aquell moment s'impartien a l'Hospital Joan XXIII de Tarragona. En guarda el record d'una etapa exigent i intensa: "Era una carrera molt dura; estudiàvem matí i tarda, i fins i tot fèiem exàmens en dissabte". Estudis que va compaginar amb la feina, ja que treballava des dels setze anys. En acabar el primer curs d'Infermeria, s'incorpora a

l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus com a Tècnica en Cures Auxiliars d'Infermeria (TCAI).

El seu primer dia de feina com a infermera titulada, l'any 2001, el recorda amb una barreja d'impacte i aprenentatge: "El meu primer dia va ser en una UCI. Vaig plorar molt. Encara no tenia els coneixements per estar-hi". Una experiència dura, però també decisiva, marcada pel suport de l'equip: "Gràcies als companys, vaig aprendre molt. Ells em van salvar la vida". Durant aquesta etapa, treballa entre l'Hospital Joan XXIII de Tarragona i l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, combinant suplències i diferents centres, i descobreix la importància del treball en equip i del tarannà necessari per atendre pacients en situacions difícils.

Paral·lelament, Gisela amplia la seva formació amb una segona carrera, Nutrició, una decisió molt vinculada a una professora que la va marcar profundament durant els estudis d'Infermeria, Montserrat Olesti, a qui recorda com una figura clau en el seu recorregut formatiu: "Impartia l'assignatura de Nutrició i ella la gaudia tant, que ens la feia disfrutar a totes les alumnes". L'any 2003 decideix estudiar Nutrició a la URV i completar així una formació que considera plenament complementària a la seva pràctica d'infermera.

Tot i que arriba a col·laborar en estudis clínics vinculats a la URV i a l'Hospital Universitari Sant Joan de Reus, acaba prioritant la seva feina com a infermera. Malgrat això, no trenca mai el vincle amb la Nutrició: actualment és professora col·laboradora a la URV i s'encarrega d'organitzar les pràctiques de l'alumnat de Nutrició als centres d'atenció primària.

A finals de 2007, pren una decisió clau: deixar l'àmbit hospitalari i passar a l'atenció primària. "Jo tenia molt clar que volia fer primària". Comença al CAP Llibertat i, després de la

seva primera maternitat, s'incorpora al CAP Sant Pere, on des de 2009 treballa a l'àrea de Pediatria. És un espai on troba el sentit profund de la seva professió: "El que més m'atreia era la relació amb el pacient, poder establir un clima de confiança, mantenir el contacte". A més, destaca el valor del vincle amb les famílies: "Jo sempre dic que aquí, al CAP, tens la porta sempre oberta".

Des de la seva arribada a l'atenció primària, ha viscut una transformació important del rol dels professionals de la infermeria: "Ara la infermeria està molt més empoderada, tenim moltíssimes més funcions que abans. Tinc companyes més grans que expliquen com abans les infermeres estaven assegudes al costat del metge fent receptes. Ara ja podem prescriure, tenim la nostra pròpia consulta, donem consells de puericultura, de nutrició, del son, també fem gestió de la demanda...".

L'any 2020 assumeix un nou repte, el càrrec d'adjunta a la direcció de l'equip d'Atenció Primària Reus 2 / CAP Sant Pere, combinant-lo amb la pràctica assistencial: "Jo soc infermera. Podria no passar consulta, però penso que no pots fer un càrrec de gestió si no estàs a les trinxeres". Assumeix aquest càrrec en un moment especialment complex, en plena pandèmia de la COVID-19, amb la responsabilitat d'organitzar les vacunacions i els cribratges: "Va ser intens!", diu, tot recordant la duresa d'aquell període.

La conciliació, amb tres fills, ha estat possible gràcies a una xarxa familiar sòlida i a les eines que, amb els anys, s'han anat incorporant al sistema: "No em podria imaginar un recorregut de maternitat i professional sense l'ajuda dels meus sogres i la meva tieta. Impossible!". Tot i els avenços, és conscient que la càrrega mental per a les dones persisteix: "Quan surto d'aquí,

no em desconnecto de la feina; ni quan estic aquí, estic del tot desconnectada de fora. Jo crec que això és ser dona. La càrrega mental existeix. És impossible desvincular-se al cent per cent".

“

Podria no passar consulta, però penso que no pots fer un càrrec de gestió si no estàs a les trinxeres.

Sobre el lideratge femení, la seva mirada és clara i honesta. No percep grans diferències estructurals, però sí condicionants socials que sovint pesen sobre les dones: "Recordo quan preparava el projecte per presentar-me al càrrec d'adjunta: em deien 'estàs segura, amb una bebè d'un any i mig i dos fills més?'. Aquesta pregunta potser no li haurien fet, al meu marit". Malgrat això, constata un canvi progressiu i un doble empoderament, com a dones i com a infermeres: "Cada vegada hi ha més dones en càrrecs de direcció; i també, cada vegada hi ha més infermeres en càrrecs de direcció".

Quan parla de consells per a les joves que volen estudiar Infermeria, ho fa sense romanticismes: "És una professió molt bonica, però t'ha d'agradar". I ho relaciona amb una actitud vital que travessa tota la seva trajectòria: "Depèn de com tu encaris la vida, així t'anirà". Amb les seves paraules sortim de la consulta contagiades de l'actitud vital i optimista de la Gisela, mentre el ritme no s'atura: truquen a la porta, comença el torn de tarda, i altres pediatres i infermeres ocupen de nou els espais. ●

Hi sou totes!

Aquest llibre s'acaba, tot i que podria continuar. Les veus que l'habiten són només un fragment d'un relat molt més ampli: el de moltes dones que, al llarg del temps, han fet de la sanitat a Reus un espai de cura, compromís i vida compartida.

Cada entrevista és una història concreta i també un eco. Un eco perquè darrere de cada nom n'hi ha molts altres que també hi són: dones que han cuidat, que han sostingut la quotidianitat i que han deixat empremta sense necessitat de ser visibles.

Les protagonistes d'aquest relat comparteixen una manera d'entendre la sanitat que va més enllà de l'ofici. És vocació, és responsabilitat col·lectiva, és relació. A les seves paraules s'hi intueix una xarxa viva de complicitats, aprenentatges i relleus que explica per què la sanitat a Reus és, també, una història de dones.

Durant el procés, una constatació s'ha repetit: cada dona entrevistada citava moltes altres dones. Un mosaic de talent, dedicació i vocació que, indefectiblement, desborda aquestes

pàgines. Les trajectòries visibles són només la punta de l'iceberg d'una xarxa àmplia i diversa que sosté, dia rere dia, la salut de la comunitat.

Assumir que hi ha moltes més dones destacades en l'àmbit de la salut a la ciutat és un reconeixement honest de la realitat. Aquest llibre és, així, una invitació a continuar escoltant, investigant i donant veu a totes les professionals de l'àmbit sanitari de la ciutat.

Amb aquest segon volum, que hem titulat *Dones que fan salut*, de la col·lecció "Dones Referents de Reus", l'Ajuntament de Reus, que és qui ens fa l'encàrrec, vol agrair la feina i reconèixer la trajectòria de cadascuna de les professionals i organitzacions que, tant en el passat com en l'actualitat, formen part d'aquest univers a la ciutat: doctors, infermeres, psiquiatres, psicòlogues, investigadores, llevadores, docents, nutricionistes, farmacèutiques, fisioterapeutes, podòlogues, gestores, radiòlogues, anestesistes, cuidadores de gent gran, treballadores socials i un llarg etcètera. Hi sou totes! ●

CONTINUEM PER
LES QUE VAN
LLUITAR
I PER LES QUE
VINDRAN

**Dia Internacional
de les Dones**

8 de març
REUS, 2026